

BISERICA și ȘCOLA.

Foiă bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 9 fl. 50 cr.
Pentru Români și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl. v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacției
„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Nr. 134.

Esamenul de cualificațiune cu candidați la preoție se va ține aici Marți în 4/6 și următoarele zile din Februaru a. c.

La esamen vor fi admiși numai acei clerici absoluți, cari până în 31 l. c. v. și vor fi așternut recursele ajustate conform §-lui 8 din Regulamentul sinodal.

Arad, 15/27 Ienuariu 1897.

Consistoriul eparchial gr. or.
rom. din Arad.

Ioan Mețianu, m. p.
Episcopul Aradului.

Nr. 204/1897.

Prin acésta se publică ținerea esaminilor de cualificație învățătorească la 11/3 Februaru 1897 și zilele următoare, în institutul pedagogic-teologic din Arad. Recureeții au să și substernă recursele lor la Consistoriul subscris până în 10/22 Februaru a. c., provădute cu atestat de botez, absolutoriu pre-parandial și alte documinte ce le vor fi având despre pregătirea lor. La disul termin să se presinte candidații, în persoană, pentru a lucra temile

Arad, din ședința consistorială dela 18/30 Ianuarie 1897.

Consistoriul eparchial gr. or.
rom. din Arad

Ioan Mețianu, m. p.
Episcopul Aradului.

„Dar cei nouă unde sunt?“

Aceste dumnezeiești cuvinte, cuprinse în sfânta evangeliă de astăzi ne chiană vecinic a înplini o datorință fundamentală a vieții.

A vindecat Mântuitorul ștece leproși dicându-le: „mergeți și vă arătați preoților, și mergend s'au curățit de bóla lor.“ Dar din cei ștece numai unul s'a întors la Domnul, ca să-i mulțămescă pentru binefacerea primită. Cătră acesta a pronunțat Mântuitorul memorabilele cuvinte: „Au nu ștece s'au curățit, dar cei nouă unde sânt? Nu s'au aflat să-se întorcă, să dea mărire lui Dumneșeu, fără numai acest strein“ (Luca cap. 17 v. 17 și 18).

Ne înfățișeză adecă Mântuitorul în sfânta evangeliie de astăzi acea nefericită însușire a omului de a uita binefacerile primite dela Dumneșeu și în același timp ne povățuiesce a îngriji, ca întréga noastră vieță să fie: un lanț nesfârșit de fapte, prin cari să mulțămim lui Dumneșeu pentru bunătățile primite; și prin întréga vieță noastră „să dăm mărire lui Dumneșeu.“

În modul, în carele chiămați suntem a împlini acésta fundamentală datorință a vieții noastre consistă, și culminează întréga morala creștinescă.

Am primit noi ómenii din mâna lui Dumneșeu: esistența și vieța puterea și capacitatea de a ne căștiga tot ce ne este de lipsă pentru ca să fim îndestuliți și mulțamiți, și prin mulțămirea noastră față de Dumneșeu, să trăim după învățăturile cuprinse în sfântă evangeliă și să putem dobândi fericirea vremelnică și vecinică.

În loc de îndestulire și mulțămirea carea o dorim, și după carea alergăm, întêmpinăm însă aprópe în tot locul în lumea de astăzi ne mulțămim e. Nemulțămirea lumii de astăzi, ca tóte în lume își are neapérat isvorul ei; ér acest isvor de generală nemulțămire îl aflăm în faptul regretabil, că vieța omului de astăzi nu înfățișeză aceea ce trebuie

să fie : un lanț nesfârșit de fapte, prin cari să manifestăm mulțămirea noastră pentru bunătățile primite din mâna lui Dumnezeu.

Omul lumii de astăzi între altele este pră mult coplesit și încătușat în modul său de gândire de un spirit pră lumesc, spirit carele înstreinează pre om dela doctrina evangheliei, și carele, abstragând dela alte curente greșite — se manifestază în mod desul de sêmșit în o recelă, în un indiferatism față de biserică și față de religione.

Omoră sufletul omului acest indiferentism, pentru că în casuri de durere îi-răpesc omului mângăierea sufletescă, ér în ceea ce privesce desvoltarea, îl lipsește pre om de capacitatea de a trăi un traiu creștinesc, carele să-i facă posibilă și succésă calea spre desvoltare. Chiar pentru acéstă datorință fundamentală a bisericii și școlei noastre este, ca să cultivăm cât mai mult între credincioși sêmșul de mulțămire față de Dumnezeu.

În viața noastră pământescă ținem unul fleșecarele din noi de un mare câșcig, dacă avem dela cine să cerem sfat în necazurile noastre, dacă avem ómeni cu bunăvoință, cari în casuri de lipsă ne întind cu iubire mâna de ajutoriu.

Față de acest feliu de ajutoriu exclamă însé sfânta scriptură cuvintele : „Nu vă nădăduiți întru boieri, întru fii ómenilor, întru cari nu este mântuire.“ Și totuș șilnic vedem repeșindu-se faptul, că omul mai mult alérgă și mai mult așcéptă dela ajutoriu omului, decât dela ajutoriu lui Dumnezeu.

Din acest umblet al omului lumii de astăzi după ajutoriu omului, și nu după ajutoriu lui Dumnezeu, urméză tóte necazurile societății de astăzi. Pre tóte terenele vieții întélnim astăzi un spirit prea lumesc. Pentru acest lumesc spirit rar vedem în lumea de astăzi plăceri ideale și luptă pentru idealele mari, cari le arată omului evangelia Domnului. Chiar pentru acésta de lipsă este să medităm asupra idealelor, cari ni-le înfășeză creștinismul. Unul din aceste ideale ni-l înfășeză Mântuitoriu în sfânta evangeliă de astăzi.

Modul, în carele mulțămim, și putem mulțămii lui Dumnezeu pentru bunătățile primite ne pune la îndemână tóte bunătățile, cari le dorim noi ómenii, și cari sânt neapérat de lipsă, pentru ca să ajungem, și să obținem doritul stadiu de îndestulare și mulțămire.

În năcazurile și greutățile vieții avem lipsă de sfat și de povăță spirituală. Ambe acestea le găsim

în rugăciune și în cercetarea bisericii. Avem lipsă de o mulțime de bunuri, ca să putem prentêmpina lipsele noastre. Tóte aceste bunuri le vom poté câșciga, și le vom poté să-le avem, dacă lucrul și activitatea noastră, prin carele le câșcigăm, îl-vom privi de o formă, prin carele mulțămim lui Dumnezeu pentru faptul, că ne-a înzestrat cu puterile trebuincioșe de lucru. Scim chivernisi și îngriji bunurile, cari le-am câșcigat prin lucru, și le putem avé tóte întru prisosință, dacă le vom privi de ceea ce sânt ele : de mijloc pentru îndeslulie, și de mijloc carele ne înlesnesce mersul nostru spre perfecțiunea creștinescă. Potem avé pace și linișce cu noi însine și cu ceialalți ómeni, dacă în raportul nostru cu ceialalți ómeni ne vom privi de ceea ce sântem, de fii ai lui Dumnezeu.

Acesta este modul și calea, prin carele putem noi mulțămii lui Dumnezeu pentru bunătățile primite.

Gândind și lucrând astfel. nemulțămirea de astăzi a noastră se va schimba de sigur în mulțămirea de mâne.

Liturgia credincioșilor.

(Continuare)

Prin cuvintele : „Să mulțămim Domnului,“ preotul provócă pre credincioși, ca atât în sublimul moment, în carele se găsec, cât și în întregă viața lor să fiă cu deplină mulțămită către Dumnezeu pentru binefacerile primite. La aceste cuvinte rostite de preot credincioșii respund : „Cu vrednicie și cu dreptate este a-ne închina Tatălui și Fiului și sfântului Duch, Treimei cei de o fință și nedespărțite.“ Prin aceste cuvinte credincioșii constată, că „cult,“ închinăciune se cuvine numai lui Dumnezeu, și că datorința noastră este, ca inspirându-ne de cultul, cu carele datorim sfintei Treimi, același cult, carele îndăm lui Dumnezeu, prin rugăciune, să-l observăm cu tótă sfințenia în viața și faptele noastre.

Sub timpul, în carele poporul cântă : „Cu vrednicie și cu dreptate este“ etc. preotul cetesce în taină rugăciunea : „Cu vrednicie și cu dreptate este a-ți cânta Ție, pre Tine a-te binecuvênta“ etc. Prin acéstă rugăciune preotul constată din partea sa bunătățile primite din mâna lui Dumnezeu, și anume : creațiunea omului, îngrijirea lui Dumnezeu de a ridica pre om din robia păcatului, și preste tot îndurarea și iubirea cea nemărginită a lui Dumnezeu față de neamul omenesc manifestată prin revelațiunea divină. Pentru tóte aceste bunătăți și în special pen-

tru jertfa cea fără de sânge instituită de Mântuitorul Christos, omul este datoriu a-se închipui îngerilor, cari servesc lui Dumnezeu: „Cântare de biruință cântând, strigând, glas înălțând și grăind.“ După aceste cuvinte, pre cari preotul le rostesc cu glas înalt, poporul cântă imnul triumfal: „Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot“ etc. Acest imn are două părți, și anume: partea întâi este luată din visiunea descrisă de Isaia profetul (c. 6 v. 3) când deschizându-i-se Ceriul, a aușit îngerii cântând: „Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot,“ ér partea a doua este luată din cuvintele, cu cari a întâmpinat poporul pre Mântuitorul Christos la intrarea triumfală în Ierusalim: „Osana bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului, osana întru cei de sus.“ Cuvântul „osana“ este evreesc, și Evreii îl-foloseau la întâmpinarea regilor și trimișilor lui Dumnezeu, și însemnă: „mântuiesce.“

Dicând preotul cuvintele: „Cântare de biruință“ etc. face cruce cu stéua în cele patru părți ale discului, prin ce simbolizează, că biruința Domnului asupra morții s'a vestit în cele 4 părți ale lumii.

În timpul, când poporul cântă imnul triumfal, preotul cetesc în taină rugăciunea: „Cu aceste fericite puteri (adecă cu îngerii din Ceriuri) și noi Iubitorele de ómeni strigăm și grăim: sfânt esti, și pré sfânt.“ În această rugăciune la liturgia sfântului Vasiliu se face o reprivere mai lungă preste istoria revelațiunii dela creațiune și până la instituirea sfintei cuminecături, ér în liturgia lui Ioan un reasumat istoric mai scurt; ér după acesta rostesc preotul cu glas mare cuvintele istorice biblice, cu cari Mântuitorul a instituit taina sfintei cuminecături: „Luați mâncăți“ etc. și beți dintru acesta toți“ etc. După acesta preotul facând cruce preste sfintele daruri cu sfântul antimis dice cu glas mare cuvintele: „Ale Tale dintru ale Tale, Ție aducând de tóte și pentru tóte.“ Prin aceste cuvinte preotul dá espressioni faptului, că darurile presente se aduc Domnului ca jertfă de mulțămire pentru tóte bunătățile, cari le-am primit din mâna lui Dumnezeu. Domnul este subiectul, carele se jertfesc, ér noi ómenii aducem jertfă, credința noastră în opul mântuirii și voința noastră de a urma cuvântul lui Dumnezeu în vieța și în faptele noastre. După aceste cuvinte ale preotului poporul cântă: „Pre Tine Te laudăm“ etc. Sub timpul acestei cântări prin rugăciunea, carea o rostesc de trei ori: „Dómne Cela ce ai trimis pre Présfântul Tău Duch Apostolilor Tăi, pre Acela Bu-

nule nu-l lua dela noi; ci ne înnoiesce pre noi, cari ne rugăm Ție.“ Rógă pre Dumnezeu, cu sê-l înnoiescã cu puterea Duchului sfânt, ca sê pótã fi organul vêdút, prin carele Dumnezeu efeptuiesce actual prefacerii pâinii și vinului în corpul și sângele Mântuitorului Christos.

După rugăciunile pregătitoare preotul binecuvinteză mai întâi sfânta pâne în chipul sfintei cruci dicând: „Și fă adecă pânea acesta cinstit trupul Christosului tău;“ după aceea binecuvinteză sfântul păhar dicând: „Ér ce este în păharul acesta cinstit sângele Christosului tău.“ După aceea binecuvinteză amândoué sfintele dicând: „Prefăcându-le pre ele cu Duchul Tău cel sfânt. Amin, Amin, Amin. În momentul acesta se întâmplă prin lucrarea cea misterioasă a Duchului sfânt prefacerea pâinii în corpul Mântuitorului, ér a vinului în sângele Mântuitorului Christos.

Momentul, în carele sê întâmplă prefacerea darurilor în corpul și sângele Mântuitorului Christos este momentul cel mai sublim. Din această cauză biserica a dispus, ca acest moment sê-se vestescă și celor ce din întâmplare n'au potut participa la sfânta biserică, ca și dênșii sê-și asocieze rugăciunile lor cu ale sfintei biserică.

După actul prefacerii biserică întocma ca și la proscomidia amintesc pre sfinți și apoi pomenesc pre vii și pre morți.

Pre sfinți îi-amintesc ca rugători și mijlocitori între om și Dumnezeu.

După acesta luând cădelnița în mâna dice cu voce înaltă: „Mai ales pentru pré sfânta curata, pré binecuvântata, mărita Stépână de Dumnezeu Născătórea și pururea Fecióra Maria“. Numele Născătórei de Dumnezeu îl-amintesc preotul cu voce înaltă spre a da espressioni încrederii celei mari, ce o are biserică în Născătórea de Dumnezeu, ca vecinic rugătóre înaintea Tronului ceresc pentru pécatele nóstre.

După aceste cuvinte ale preotului, poporul cântă la liturgia sfântului Ioan: „Cuvine-se cu adeverat,“ o cântare adoptată din liturgia sfântului Iacov; ér la liturgia sfântului Vasiliu cântă poporul cântarea: „De Tine se bucură ceea ce ești plină de dar tótã făptura.“ Acestă cântare este compusă de Ioan Damaschin. La sêrbătorile Domnului și ale Născătórei de Dumnezeu se cântă irmósele dela pésna a noua, care conțin lauda și prémărirea Născătórei de Dumnezeu.

Sub timpul, cât se cântă irmosul, preotul cădesce împrejur sfânta masă, apoi cetește diptichele. Acestea sunt două table de chârtie legate una cu alta, ca tablele legii date de Dumnezeu lui Moise. Pre unul din aceste diptiche sunt scrise numele celor vii, ér pre al doilea numele celor răposați. Diptichele sunt introduse în biserică din timpul Apostolilor.

După acesta ȳice preotul cu glas mare: „Ăntăi pomenesce Dóme pre Présăntitul Archiereul nostru (cutare), pre carele îl-dăruiesce sfintelor tale biserici, în pace, întreg, cinstit, sănătos, drept îndreptând cuvântul adevărului Tău.“ Pomenirea Archiereului la locul acesta al sfintei liturgii stă în strănsă legătură cu pomenirea diptichului celor vii. Se pomenesce Archiereul, pentru ca biserică viiă să-și ridice rugăciunile sale cătră Dumnezeu, ca se-ajute, să pótă implini cu succes grăua sa missiune. La cuvintele preotului, prin cari pomenesce pre Archiereul diecesan poporul răspunde: „Și pre toți și pre tóte,“ adecă pre toți aceia, pre care fie-care îi-are în cuget. Acéstă cerere o incheiă preotul cu vosglasul: „Și ne dă nouă cu o gură și cu o inimă a cânta și a mări pré cinstit și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al sfântului Duch.“ etc.

Acéstă prémărire a lui Dumnezeu este luată din rugăciunea apostolului Pavel aflătore în epistola cătră Romani (c. 15. v. 5—6) întocma precum se rógă acolo apostolul Pavel cătră Romani, se rógă aici preotul, ca să dea celor credincioși un cuget și o simțire, ca toți dimpreună să mărescă pre Dumnezeu.

(Va urma.)

Istoria

bisericeii gr. or. române din Transilvania și Ungaria dela 1810 — 1846.

(Continuare.)

Rară era comuna neunită, care avea și școlă. Abia decretul împ. dela 10 Mai 1816 prescrie, că măcar în comune cu paroch să să ridice și școlă. Pe teritoriul regesc să se efeptueze acéstă chiar din venitele comunale; și anume în locurile unde erau neuniții amestecați cu sașii să fie școlă noastră confesională susținută din casieriele allodiale în egală proporție cu școlă săsescă, ér în allodiile comunale române avea să fie dat astfelu de sprijin numai dacă 'l permit venitele comunale. ¹⁾

¹⁾ Dr. Pușcariu, Documente etc. op. cit. p. 185.

Acéstă dispozițiune preainaltă o cuprinde episcopul Moga și în ordinațiunea sa dela 1822 cătră oficiile protopresbiteriale, prin cari pune la inima preoților — ca directorilor locali ai școlilor noastre confesionale — chestia școlară, insistând chiar, „ca pe aceia, cari nici în bunele moravuri, nici întru credința creștinăscă nu ar vrea a da copiii la școlă spre procopselă, să'i arête la cuviincioșii solgăbirăi (pretori) sau de sunt în fundusul crăesc, inspecto- rului locului spre pedepsă.“ ²⁾

În tóte comunele — fără deosebire de aveau paroch ori nu — abia la 1840 ordinéză un decret de curte înființarea de școlă, dispunându-se totodată, că numai dacă să vor învoi ambele confesiuni române din loc, să'și trimită copiii numai la o școlă. ³⁾

Evident, că acéstă dispoziție avea intenția de a delătura o însemnată pedecă a progresului nostru școlar, lipsa de mijóce a Românilor diesbinați în privința confesională.

Dar și alte pedeci în organismul nostru școlar din Ardeal să iviau din cauza amintitului réu principal. Astfel d. e. nici o școlă bună de pedagogie nu să putea înființa. Încă dela 1809 încóce abia într'o școlă normală din Sibiu de șase săptămâni să preparau cantorii și învățătorii neuniți pentru cariera lor, impropriindu-și câte-va cunoștințe elementare din catechism, tipic și aritmetică. Pe lângă aceste tot în acele șese săptămâni avea preparandul să învețe și a ceti, scrie și de a se instrua de cantor bisericesc. ⁴⁾

Corespondétore era acestei preparări și salarisarea absolvenților cursului normal aplicați. Erau scutiți de contribuții și alte greutăți publice și dotați cu „o ferdelă de grău“ dela tot neunitul cu prunci. ⁵⁾ Neajunsul stării prea primitive învățăto-reșci trebuia însă se aducă cu sine chiar și apunerea școlei normale de 6 sept. din Sibiu, ceea ce să întâmplă la 1830, ⁶⁾ fără ca să fi fost înlocuită prin altă mai superióra. Tot același neajuns va fi causat, că „cantorii și dascălii“ neuniți, părăsindu-și posturile să îndesau la cursul teologic.

Aceste referinți de tristă suvenire, natural, că trebuiau să sancționeze amorțala organismului nostru școlar. Atât bărbații nostri, ce'l conduceau, cât și străinii erau îngrijiți de neincetățenirea școlilor la poporul nostru. ⁷⁾ Neajungându-se nici în decursul

²⁾ Dr. Pușcariu, Documente etc. op. cit. p. 189.

³⁾ Papiu Ilarian, op. cit. v. I. p. 174—175.

⁴⁾ Veți Hannia, o. cit. p. 15 și Dr. Pușcariu Documente etc. op. cit. p. 176. Directorul general al școlilor noastre confesionale ținea acest curs, anume până la 1816 G. Haines, ér de atunci încóce pe tot timpul lui Moga, Moise Fulea.

⁵⁾ Veți decretul dela 1816 și ordinațiunea episcopăscă dela 1822 la Dr. Pușcariu, documente etc. p. 185 — 191.

⁶⁾ Hannia, l. cit. p. 15.

⁷⁾ Foile unguresci din Ardeal nici nu întrelăsau de a delecta publicul lor cu vești cât să póte de senzaționale despre Români și cultura lor. Spuneau, că din cauza lipsei de școle erau între Români tot felul de superstițiuni daunăcióse, în cari sunt ei în stare până chiar și a desgropa împreună cu preoții

secolului actual sub conducerea bărbaților dela consistoriul din Sibiu vr'o îmbunătățire a stării școlare între neuniți și probabil și din alte cauze rezervate luă la 1838 guvernul din Ardeal dela Moga inspecțiunea școlilor noastre confesionale și o oferi episcopului latin tot din Transilvania.⁸⁾

DI. Hannia, își aduce încă aminte a fi audīt, că acéstă schimbare a inspecțiunei asupra școlilor neunite s'a făcut la espresa dorință a bărbaților dela cărma eparchiei.⁹⁾

Deși fostul director general al școlilor neunite Moise Fulea, rămase și cu schimbarea inspecțiunei dela 1838 in postul său, érá oficiile protopresbiterale și preoțesci de sigur încă își manținură influința de pân'atunci asupra școlilor populare, totuș acum aveau ei a asculta de un strein cu simțeminte nu binevoitóre poporului și bisericei române.

Deși și-au dat romano-catolicii nisuința de a ridica școlele noastre confesionale din Transilvania, acésta era după tóte semnele zadarnică numai puțin recunoscétóre, căci însași Fóia pentru minte, care urmăria cu viu interes și interesele noastre școlare, tot stagnanță inregistréză in privința școlilor române. D. e. in Nr. 48 din 1842 cetim urmátórele: „Școlele sáteșci (române), pe unde se află de acelea, afară de câteva din regimentele mărginașe românești¹⁰⁾ nu prea pot respunde doritului scop. In anul mai încóce se pare, ca se deșteaptă o rivnă prealăudată ici-colo de a întemeia și a aduce școlele neunite la înflorire, dar in scurtă vreme se arată, cumcă cu puțină deosebire acele se cam zidesc pe temei de nésip și nu pot făgădui statornicie. Pricinele sunt cunoscute, nu le întrebați. Porunci împérateșci, circulare directoreșci se primblă des pe la Români, însă . . . .¹¹⁾

lor morții și ai ciunti și dumica numai și numai ca să înceteze secete etc. Fóia „Erdélyi Híradó“ dela 1841 (Nr. 8) aduce un astfel de cas afirmativ întemplat in comuna Porumbac. — Drept că și Bariț aduce in ultimul său op mai mare din viață-i nu neînsemnate amănunte despre gradul inferior de cultură al Românilor din Ardeal, totuși spusele de mai sus a-le străinilor sunt de sigur exagerate.

⁸⁾ Șaguna, op. cit. t. II. p. 213.

⁹⁾ „Am audīt dela bărbații din jurul episcopului Moga, — imi scrie la 21 Martie 1894 Rev. Domn I. Hannia, — că direcțiunea supremă a școlilor noastre chiar de acei bărbați s'a oferit episcopului romano-catolic de pe atunci, Nicolau Kovács, cu cuvânt și din falsă credință, că el ca om de influință și cu vot in dieta țării mai bine va apăra și va sprijini interesele școlilor noastre.“

In legătură cu aceste am putea să ne explicăm mai ușor descrierea bărbaților dela consistoriul din Sibiu, descriere făcută tot de DI. Hannia in o. cit. la pag. 21. „Inre alte multe neajunsuri de pe timpul episcopiei lui Vas. Moga mai era și împrejurarea, că in mijlocul legiune lor de suferințe, prigoniri, implări și neîndreptățiri atât episcopul Moga, cât și ómenii din jurul lui deveniseră de tot sclavisați, perduseră totă încrederea in forțele proprii, precum și tótă speranța in mai bine, ajunseră a nu simți greutatea lanțurilor, in cari ca biserică erau încătușați, ajunseră a crede, că acésta e sórtea bisericei noastre in tóte privințele din cari a se smulge nime nu mai cugeta.“

¹⁰⁾ Că pe teritorul grănițeresc și școlele populare neunite erau mai corespundétóre, este a-se atribui împrejurării, că erau date in grija conșciențioșei comisiuni școlare a regimentului respectiv. Veđi Benigni, Handbuch der Statistik, etc. v. I. p. 31.

¹¹⁾ Ear in Nr. 9 al aceleiași foi române dela 1846 se đic in urmátórele: „In Transilvania tocmai ținuturile mai mult locuite de Români sunt mai tare lipsite de școle . . . . așa in

Suntem din întemplantare in poziție de a precisa referințele culturale a-le neuniților din Ardél și prin o statistică dela 1844 a școlilor din Transilvania¹²⁾ Din ea aflăm, că pe când romano-catolicii la număr 262,000 membri se puteau lăuda măcar cu 223 școli, ear protestanții (400,000 suflete) deja cu 1130, aveau cei 610,000 de neuniți din Ardél numai 286 de școle, și anume 12 între secuime, 182 între sásime și 92 in comitate.¹³⁾ Pe basa acestei statistici școlare comparative statori istoricul ungar Kóváry și urmátóreá conclusiune, adecă că pe când deja pe 17 romano-catolici, 24 reformați, 12 unitari și 9 luterani din Transilvania ar fi venit un școlar, la neuniți venia un școlar abia la 62.¹⁴⁾ Tot Kóváry nu întrelăsă a-se mira că, nici al sutălea dintre neuniți nu șcia ceti¹⁵⁾ etc. deși ca unui isioric zelos a putut se-i fie ușor cunoscut că acea stare culturală amorțită era numai o cosecință a trecutului, precum și a referințelor desastroúse și fendali și materiali esistente, din cauza cărora și progresul cultural chiar și pe lângă stăruiți mari numai cu greu se putea manifesta. Cu alterarea dela 1848 încóce a acelorași referinți păgubitóre desvoltării culturale, și școlele noastre din Transilvania, — grație mai ales genialei conduceri a marelui episcop și mai târđiu archiepiscop Șaguna — ajunseră a forma un contingent destul de multămitor. Și aici mai contribuia clerul — dacă nu cumva pe tot timpul 1810—1846, apoi cel puțin la început — la promovarea învățăméntului școlar.¹⁶⁾ Tocmai la 1810 se schimbă încátva aparatul școlar, intru cât spre a da avént școlilor concentréză împérateul Francisc organismul școlar al neuniților ungureni in un inspéctor suprem ordinat deadreptul locurilor mai inalte.¹⁷⁾

Acestuia fură orénduite și cele trei directorate districtuale din părțile ungurene locuite de Români, anume directoratul Orăđii-mari, al Timișorii și cel provincial al Caransebeș-Lugoșului,¹⁸⁾ pe când dis-

comitatul Hunedórei, țara Hațegului întinsă pe 77 de miluri □ afară de școlele militare, nu-í nici o normă de Dómne-ajută, așa in districtul Chioarului locuit numai de Români, domnește întunerecul morții. Ce se đicem de Români Zarándului, precum și de câmpia Ardealului.¹⁹⁾

¹²⁾ Dintre istoricii români, nici chiar Bariț, nu șcia de vre-o statistică publicată a școlilor noastre confesionale și aviséză prin urmare pe cei ce s'ar interesa de numărul necunoscut al școlilor neunite de sub Moga, la protocoalele (?) fostului director general din Sibiu Moise Fulea (veđi op. cit. vol. III.)

¹³⁾ Kóváry L., Erdély stat. op. cit. p. 292 — 283.

¹⁴⁾ Tot acolo.

¹⁵⁾ Tot acolo p. 291 — 292.

¹⁶⁾ După Tincu Velea (op. cit. p. 305) și Fóia pentru minte etc. (1843 Nr. 2) státeau și oficiile protopresbiterale și cele preoțesci in serviciul caúsei școlare. Preotul era directorul local al școlei din comună. Zelul multor protopopi și preoți neuniți ungureni, pentru școle il laudă atât Petru Maior (veđi istoria pentru începutul Românilor in Dacia, in: Din scrierile lui P. Maior Budapesta și Gherla 1883 pag. 326—327), cât și unele corespondențe de mai târđiu din Bánat și publicate in Fóia pentru minte etc. din Brașov.

¹⁷⁾ Csaplovics, Slavonien u. Croațien t. II. p. 260.

¹⁸⁾ Districtul școlar al Timișorii se estindea in comitatele Torontal, Timiș, Caraș și Arad; cel provincial al Caransebeșului prin comitatele Caraș și Timiș. Restul și majoritatea școlilor neunite din diecesa aradană erau orinduite directoratului Orăđii-mari.

trictul militar al Caransebeșului îl știm sigur — cel puțin dela 1830 încôce — și în cele școlare supus autorităților militare. ¹⁹⁾

Primul inspector suprem școlar al neuniților din Ungaria denumit la 1810 fu un sârb conscientios Urosin Nestorovici, care îndată după denumire își și începu visitațiunea școlară, a căreia rezultat fu că și el veni la convingerea, că pentru asigurarea progresului școlar e absolut necesar înființarea de școle pedagogice și între neuniți, în urma căreia și propune îndată după visitațiune înființarea de preparandii. ²⁰⁾ Impăratul Francisc, deci încuviință câte o preparandie atât pentru Români ortodocși din Ungaria, cât și pentru Sârbii și Grecii de acolo. ²¹⁾

Pedagogiul român s' a deschise la 3 Noevre 1812 în Arad și consta din trei cursuri de câte cinci luni, și avea încă dela început un colegiu profesoral compus din bărbații cei mai erudiți ai românilor ortodocși, cum era Diaconovici-Loga, Țichindeal, Dr. Iosif Iorgovici și alții, cari propuneau sistematic cunoștințele pedagogice. ²²⁾

În acest focalar de cultură națională-română s' a preparat până la 1846 deja o mie de tineri ²³⁾ devenind, ca învățători tot-odată și chizeșii conservării limbii române față de cuceritoriul sârbism.

Natural, că cu abnegațiune s' a căuta împreună cu asigurarea și pe viitor a esistentului organism școlar și garantarea demnului institut pedagogic rom. din Arad pe sama căruia senatorul din Arad Sava Arsici, dăruie un edificiu. ²⁴⁾

Resultatul zelôsei mișcări întreprinse spre scopul susținerii organismului școlar neunit din Ungaria a fost la 1819 o fundațiune școlară de 200,000 fl. adunată dela credincioșii bisericeii și administrată în Pesta de o comisiune compusă de sârbi și români. ²⁵⁾

(Va urma)

Iulian Suciu.

D I V E R S E.

* **Tabloul Maiestăților lor Francisc Iosif și regele Carol.** În zilele trecute regele Carol a vizitat palatul Ateneului din București, unde a admirat tabloul comandat de M. Sa Imp. și rege Francisc Iosif la pictorul Adjukiewicz. Acest imponent tablou reprezintă re-

¹⁹⁾ Vulcan, op. cit. p. 276. Până la 1812 erau dealtecum pe teritoriul celor trei eparchii resăritene ale metropoliei carlovițene numai două directorate.

²⁰⁾ E. Micu, l. cit. în Dreptatea 1894 Nr. 206, col. 3.

²¹⁾ Preparandia pentru Sârbi fu înființată în S. Andrei, ér la 1816 mutată la Zombor. Și pentru Greci avea a s' a întemeia una în Pesta, dar nu ajunse a fi activată (Veđi Srbi u. Ugarskoj 1883 p. 470 și 472.) S' a dice, că și consiliului frunțașului român vienez Nestor Ioanovici, este a-s' a multămi înființarea pedagogiului român din Arad. (Dr. Pipos, „Educațiunea ca element național“ în conferințele publice ale asociațiunii aradane. Arad, 1893. p. 40.)

²²⁾ Între obiectele ce s' a propuneau marcăm: pedagogia metodică, istoria patriei, matematica, geografia, limba română și germană etc. Vuia op. cit. p. 12 ss.

²³⁾ Tot acolo.

²⁴⁾ Tot acolo.

²⁵⁾ Csaplovits, Slavouien u. Croatien o. c. p. 261—263.

vista trupelor române pe platoul dela Cotroceni cu ocaziunea visitei în România a împăratului nostru. M. M. L. L. Impăratul și regele Francisc Iosif și regele Carol sunt în Tabloul reprezentați pe cai, în mărime naturală.

* **In onorea I. P. C. Sale archimandritului Dr. V. V. de Repta,** corpul profesoral dela toate facultățile universității din Cernăuți va da Lunii în 1 Februarie st. n. a. c., un dineu în Hotelul-central, atât din incidentul numirii I. P. C. Sale de doctor în sfta teologie, cât și a eșirii sale din activitatea sa ca profesor ordinar la facultatea teologică din Cernăuți.

* **Invitare.** Tinerimea română din Timișoara arangiază cu concursul tinerimei române din Arad, Lugos, Oravița și jur, la 3/15 Febr. 1897 în reduta otelului „Clironomul Rudolf“ din Timișoara-Cetate concert împreună cu dans. — Comitetul arangiatoriu: Dr. Aurel Cosma, president. Romul Cărăbaș, vice-president. D. Voniga, secretar. Dr. Valeriu Mezin, cassar. Arcadie Oprean, controlor. — Venitul curat se destinază Alumneului gr. or. român din Timișoara. Începutul la 8 ore séra. — Bilete: de persoană 2 fl. de familiă (3 membri) 5 fl., de logeă 6 fl. Programa concertului se va publica ulterior în jurnale.

* **Bibliografie.** În zilele trecute a apărut la librăria Socec din Bucuresci o nouă edițiune a poeziilor marelui nostru poet V. Alexandri. Sunt peste 20 de ani, de când această librărie editore a dat la ivelă (în 1875) în șapte volume „Opere complete“ de până atunci ale nemuritorului bard dela Mircesci. Din aceste 7 volume două cuprindeau poeziile, unul prosă și patru scrierile dramatice ale lui Alexandri. De atunci și până la mórtea poetului, întâmplată în August 1890, geniul s' a dat naștere la creațiuni noue, parte diferite poezii lirice și epice, parte piese de teatru, ca: Despot-Vodă, Fântâna Blandusiei și Ovidiu, care sunt cele mai reușite lucrări dramatice ale lui Alexandri. Cele mai multe din poeziile lirice și epice ale repositului bard național scrise după 1875, ca „Ostașii noștri“ și „Legende noue“, s' au publicat într'un nou volum apărut în 1880 tot în editura librăriei Socec, care a dat tot-odată la ivelă și cele trei scrieri dramatice în versuri, amintite mai sus. Dér condeiul poetului a fost neobosit. Până în césurile sale din urmă Alexandri a înmulțit mereu numărul creațiilor sale. Această nouă edițiune se începe cu cele două volume anunțate mai sus, care cuprind toate poeziile lui Alexandri, afară de drame. Volumul I cuprinde pe 452 pag. despărțemintele: Doine, Lăcrimioare, Suvénire și Mărgăritărele. Al doilea, cu mult mai mare (667 pag.) se compune din despărțemintele: Pasteluri, Legende, Ostașii noștri și Altele. Sub titlul de „Altele“ se cuprind 59 poezii, partea cea mai mare ocazionale. Prețul ambelor volume e 12 Lei noi.

* **Invitare la balul,** ce-l arangază comitetul parochial gr. or. român de la biserica S-tului Iliă, Fabric (Timișoara) în favorul bisericeii și al școlilor sale confesionale, în 20 Februarie (4 Martie) 1897, în sala berăriei, Fabric. Timișoara, 10/22 Ianuarie 1897.

Cu profund respect : Comitetul aranjător : Pavel Rotariu, președ Vicepreședinți : Nicolae Gherdan, Georgiu Ardelean. Notar : Traian Lungu, cassar : Iliă Păun, controlori : P. Toader, V. Eva. Inceputul : la ora 8 sera. — Biletele de intrare : de persoană 2, de familie 4 corone. Suprasolvirile trec în venitul curat și se vor publica.

* *Himen.* Dl A t a n a s i u T o d a n, teolog abs. și-a încredințat de viitoare soție pe d-șora V e t u r i a V u c u l e s c u fca Domnului Iosif Vuculescu paroch în Șoimoș. — Felicitările noastre !

* *Lămpedirea vinului în butoie.* Scoți mai întâiu din butoiu ca o vėdră de vin, după care : decă vinul este alb : iai 250 grame de cleiu de pesce, pe care după ce îl fărămitești bine, îl topesci în puțină apă caldă și apoi îl amesteci în 2 litruri vin alb ; torni acest amestec pe vrană în vas și bagi tot-odată o nua despicată și amesteci tare ; după acésta umpli la loc vasul cu vinul scos, astupi și lași sė se odihnescă 2—3 zile. — Decă vinul este roșiu, iai 10—12 albușuri de ouė prospete, pe care le bați bine în 2 litruri de spirt, și torni acest amestec în vas, urmând mai departe ca pentru vinul alb. Měsura e dată pentru un vas de 100 decalitri.

* *Un glob uriaș.* Pe sėma expoziției universale, ce se va aranja la Paris în an. 1900, vestitul geograf E. Reclus a plānuit un glob pământesc uriaș, care va storce admirația lumii întregi. Globul în cestiune va avea o periferie de 100 metri și un diametru de preste 33 m. așa, că înălțimea sa va covirși pe a unui palat cu dece caturi (rinduri). Pe suprafață se vor reproduce în relief și în tótă exactitatea posibilă văi și munți, șesuri și platouri, riuri și mări. Indicate vor fi chiar și înălțimile de numai 600—800 m. Impresia asupra privitorilor va fi grandioasă și unică în felul sėu. Fiind-că interesul scientific nu va ajunge spre a momi și atrage publicul de rēnd, înlăuntrul globului e plānuit un al doilea glob mai mic, pe care vor fi reprezentante regiunile lumii în forma unei diorame cu tipuri de ale locuitorilor. O galerie spirală de preste un metru de largă va conduce în jurul globului lăuntric, avēnd destinația sė mijlocescă călėtoria în jurul pământului în timp de 80 de minute. Globul „mic“ va adăposti teatre orientale, cafenele, sate africane și alte minunății de interes geografic.

* *Rėsbunarea elefantului.* Un interesant cas de omor s'au întēmplat sėptēmēnaș trecută în circul Sandr din Londra. Elefantul Charlie a omorit din rėsbunare, pe fostul sėu ingrijitoriu, carele îl tracta fōrte rėu, deși elefantul era fōrte blānd. Ingrijitoriu eșise deja de 10 luni din serviciul circului. Intr'o și intră în grajdul circului, căutānd pe cineva. Cānd elefantul fiș auđi vocea, sė năpăstui îndatā asupra-i, și-l strēnse atāt de tare de pārete, încāt nefericitul muri îndatā.

* *Vin din sfeclē de zāhar.* O fōiăș economică de specialitate spune, că și din sfeclē de zāhar sė pōte

face vin, și încă un vin escelent. Sė dice că acest vin sēmānă fōrte mult la gust cu vinurile spaniole numai căt se limpezeșce cu greu. Inventatoriul acestui soi de vin este un German. În partea de meadă-și a Rusiei sė și constituie acum o societate pe acțiuni, care are de gānd se fabrice vin de sfeclē de zāhar în cantități mari.

* *Statistic.* În anul 1896 au fost în Austria 186 gimnasii și 87 școli reale, la cari 273 școli medie limba de propunere a fost germānă la 161, cea bohemă la 61, cea polonă la 29, cea italiană la 7, cea serbo-croată la 3, cea rutēnă la 2, őră la 10 gimnasii a fost utracuistă. Aceste institute au fost cercetate de 88,689 școlari (61,279 la gimnasii și 27,410 la reale). Din aceste institute statul susține 202. provincile 28, orașele 15, episcopi 3, ordurile 13, privați 10. —

Foi apar 2255, între cari 622 politice și 1633 de specialitate (664 economice-sociale-industriale), în limba germānă 1443, cehă 437, polonă 146, italiană 76, slovenă 37, rutenă 30. —

În Francia sunt 4100 foi, în Germania 5500, în Italia 1600, în Anglia 1840,

* *Cele dintāiu tunuri.* Pe mare s'au folosit tunurile prima dată în anul 1338, ca arme ale corăbiilor. Deja la 1350 tunurile au avut o rolă insemnată în lupta pe mare între Mauri din Tunis și între cei din Sevilla. În 1389 Petru, regele Aragoniei avu pe bordul corăbiei sale o bombardă, cu caro sdrobi o corabiă a contrarului sėu, a regelui din Castilia. În 1392 corăbiile Francesilor în lupta mare dela La Rochele au fost înarmate cu tunuri. Prima bătăliă pe mare cānd ambi beligeranți s'au folosit de tunuri au fost la Brest în 10 August 1512 între o flotă francesă și alta englesă. Îndatā la inceputul luptei, corabia englesă „Regent“, grea de 2000 tōne, atacă cea mai mare corabiă francesă, „Cordėlier“. Lupta se sfērși cu o catastrofă înfiorătoare, și anume, cānd corabia „Cordėlier“ începu focul, ea esplota în aer; asemenea sōrte a avut și „Regent“. Pe bordul corăbiei francesese se aflau 900 ómeni, őr pre cel al corăbiei englese 700, cari toți se încearā. Restul flotei francesese se retrase la Brest.

Concurs.

Neinsinuāndu-sė recurenți pentru îndeplinirea parochiei vacante din comuna Chesinț, în protopresbiteratul Lipovei sė escrie de nou concurs cu termin de 30 de zile dela prima publicare în fōia „Biserica și Școla.“

Emolumintele împreunate cu acēstă parochiă sunt : Una sesiune parochială, un plaț parochial, birul preoțesc și stola usuatā, cari tōte la olaltă dau un venit sistemisat de circa 800 fl. v a.

Doritorii de a ocupa acēstă parochiă, sunt avisați, ca recursese lor ajustate conform dispusăfiunilor legali în vigōre, și adresate comitetului parochial din Chesinț, să-le subscērnă subscrisului protopresbiter în Lipova (B.-Lippa) până la terminul susindicat ; să notezā

tot odată, că în lipsă de concurenți cu clasa I, să admit și concurenți calificați de clasa II; cari se-și au a să presenta în vre-o Duminecă ori sârbătore în sta biserică din Chesinț, spre a-și arăta desteritatea în cele rituali și respective în oratoria bisericească.

Chesinț, la 7 Ianuaru 1897.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: VOICU HAMSEA, m. p. protopop.

—□—

Pentru îndeplinirea capelaniei temporale pe lângă veteranul preot Nicolau Magda din Ecica-română, să escrie prin această concurs cu terminul de 30 de zile dela prima publicare în organul diecesan „Biserica și Școla.”

Parochia fiind de clasa I. dela recurenți să cere calificațiunea prescrișă în §. 15. l. a.) Alesul capelan să va bucura cât timp va fi preotul în viață de jumătatea tuturor beneficiilor parochiale: sesiune, stolă și birul usuat.

Recurenții au se-și innainteze recursele lor Prea On. Domn Paul Miulescu protopresbiter în Banat-Comiș, și să se prezenteze în sânta biserică de acolo, cu observarea §-lui 18 din Regulământul pentru parochii spre a-și arăta desteritatea omiletică și rituală.

Ecica-română, la 30 Decemvrie st. v. 1896.

Comitetul parochial.

Nicolau Magda, m. p. Valeriu Ghilăzanu, m. p.
pres. comit. not. com. par.

În conțelegere cu mine: PAUL MIULESCU, m. p. protopresbiter.

—□—

Prin strămutare devenind vacantă stațiunea învățătorască din Hodoni, (inspectoratul Timișori), prin această se escrie concurs cu termin de 30 de zile dela prima publicare, în foia „Biserica și Școla”

Emolumintele anuale sunt: 1) în bani gata 178 fl. 70 cr., din carea sumă 30 fl. să socoteșce ca renumerațiune pentru cantorat; 2) 60 chible grâu curat; 3) orgii de lemne și 2 orgii de paie; 4) 4 1/2 jughere de pământ (2 1/2 arător, și 2 fânătă); sarcinile publice le va suporta alesul; pentru conferință 10 fl.; 6) pentru scripturistica 5 fl.; 7) cortel liber constătător din 2 chilii cură, cămară, grajd pentru vite și grădină de legumi; 8) dela inmormântări, unde va fi poftit 20 cr.

Dela recurenți să cere calificațiunea prescrișă și presentarea în vre-o Duminecă ori sârbătore în s. biserică spre a-și arăta desteritatea în cant și tipic. Recursele ajustate cu documente originale sunt a să trimite la P. On. oficiu protopresbiteral al Timișorii-Fabric.

Hodoni, din ședința comitetului parochial, ținută la 13 25 Ianuaru 1897.

Comitetul parochial.

Cu consensul ppresb. tractual Dr. TR. PUTICI, m. p. inspector de școle.

—□—

Devenind vacantă stațiunea învățătorască dela școla II-a din Moroda tractul Bnroșineu să escrie concurs cu termin de alegere, 30 de zile dela prima publicare.

Emolumintele: a) 285 fl. salariu în bani gata. b) 3 orgi de lemne, în preț de 15 fl. aduse acasă c) 3 orgi lemne pentru încălđirea salei de învățământ. d) pentru conferință 16 fl. e) pentru scripturistica 8 fl. f) cu-

artir liber cu grădină de legumi. g) dela inmormântări 50 cr. cu liturgie 1 fl. h) Pentru curator să va îngriji comuna bis.

Reflectanții la acest post, au ași subscrerne recursele conform legi, comitetului parochial, adresate Reverendului Domn Corneliu Ursuțiu adm. protopopesc în Seprôs și a-se presenta în vre-o Duminecă ori sârbătore în biserică pentru a-și arăta desteritatea în cant și tipic.

Din ședința com. paroch român gr. or. din Moroda ținută la 29 Decembre v. 1896.

Petru Costinu, m. p. Moise Ghergariu, m. p.
not. com. par. ad hoc. preș. com. paroch.

În conțelegere cu: CORNEL URȘUȚIU, m. p. adm. protopopesc, inspector școlar.

—□—

Din lipsa de recurenți să escrie de nou concurs pentru îndeplinirea parochiei vacante de clasa II-a din comuna Minișiu, comitatul Aradului, protopresbiteratul Radnei cu termin de 30 de zile dela prima publicare.

Emolumintele sunt: 1) un pătrariu sesiune pământ arătoriu; 2) în birul preotesc: a) dela fie-care proprietariu de 1/8 pământ una măsură de grâu, b) dela fie-care proprietariu de casă câte una măsură cucuruz sfârmat; c) dela jeleri 50 cr. v. a.; 3) în arênda alor 6 jugere competișă de pășune câte 2 fl. v. a. după juger, și în fine 4) stolele usuat dela 250 numere de case.

Recurenții sunt avisați recursele lor ajustate conform §. 15. lit. b. al Regulamentului pentru parochii adresate comitetului parochial din Minișiu, trimite a-le părintelui protopop Vasile Beleş în M.-Radna până la terminul susindicat, și a să presenta în vre-o Duminecă seu sârbătore în st. biserică din Miniș, pentru a-și arăta desteritatea în oratorie și cant.

Alegêndul preot va avé se restituie epitropiei parochiale din Miniș spesele în suma de 40 fl. v. a. făcute cu sădirea viei în pământul parochial

Minișiu, la 29 Decemvrie st. v. 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: VASILE BELEȘ, m. p. protopop.

—□—

LICITAȚIUNE MINUENDĂ.

Comitetul parochial gr. or. rom. din Cladova Cttul Arad protopopiatul M.-Radna, — conform planului, și preliminarului de spese aprobat de Ven. Consistoriu gr. or. rom. din Arad în ședința din 5/17 Decemvrie Nro. 6525 din 1896 escrie concurs de licitațiune minuendă publică, pentru edificarea de nou a S. Biserici. — Prețul de esclamare 7000 fl. v. a. — care licitare să-va ținea în cancelaria oficiului parochial din loc în 2/14 Februaru 1897.

Să aviséză deci întreprinđătorii, cari doresc a primi pre sine, lucrul sus espus, pre terminul hotărît, provêduți cu vadiul de 10% dela sută, a-să presenta la licitare, unde după licitarea efeptuită, să-va încheia contractul, carele să-va subscrerne Veneratului Consistoriu spre aprobare.

Planul, preliminarul de spese și condițiunile de licitare, să pot vedea ori și când până la licitare în cancelaria oficiului parochial din loc.

Cladova, la 29 Decemvrie 1896 st. v.

Michail Jurca, m. p. Efta Dascâl, m. p.
preș. com. par. not. com. par.

—□—